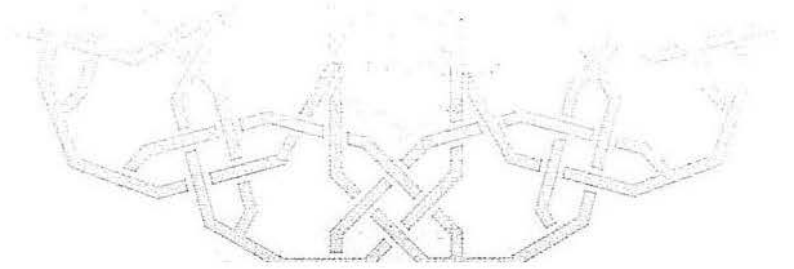

A F E T

İ L M İ H A L İ

İnönü Üniversitesi Yayınları: 91

AFET İLMİHALİ

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. Fikret KARAMAN

Editörler
Prof. Dr. Mehmet BİRSİN
Doç. Dr. Yusuf BATAR
Dr. Öğretim Üyesi Serkan DEMİR

ISBN
978-605-7853-53-0
Sertifika No
26607

İsteme Adresi
İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
44280 Kampüs / MALATYA
Telefon: (0422) 377 49 99
e-posta: ilahiyat@inonu.edu.tr

Adres
Merkez Kampüs, 44280 Battalgazi MALATYA
0422 377 32-24 e-posta: yayinevi@inonu.edu.tr

Baskı
İnönü Üniversitesi Matbaası MALATYA
Aralık 2020

© Bu kitabın yayım hakkı İnönü Üniversitesine aittir. 5846, 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereği herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların, yayıncısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınamaz, hiçbir biçimde, hiçbir yolla çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yazıların ve görsellerin yasal sorumluluğu yazarlara aittir.

DOĞAL AFETLER BAĞLAMINDA TAKDİR, TEDBİR ve SORUMLULUK

Prof. Dr. Hulusi ARSLAN

İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi / hulusi.arslan@inonu.edu.tr

Orcid: 0000-0003-3578-0775

Giriş

Hayatın içerisinde lezzet, nimet, güzellik, sevinç ve mutluluk olduğu kadar acı, keder, zorluk, şiddet, üzüntü ve bazen afete dönüşen olaylar da bulunmaktadır. Yüce Allah bu iki unsuru çeşitli hikmetleri barındıracak şekilde iç içe yaratmıştır. “Eşya zıddıyla kaimdir” sözü bunu ifade eder. Biri olmadan diğerrinin bir kıymeti yoktur. Her acının yanında bir tatlı, her zorluğun yanında bir kolaylık, her karanlığın sonunda bir aydınlık bulunmaktadır.

Ancak insan ruhu genellikle refah ve bolluk dönemlerinde bu gerçeği hatırlardan çıkarmaktadır. Bela ve musibetlerle karşılaştığında ise, bir karamsarlık ve ümitsizliğe düşebilmekte; deprem, fırtına, sel, yangın ve birtakım salgın hastalıklar karşısında çıkmaza düşebilmekte ve bu gibi olayları anlamakta birtakım zorluklar çekebilmektedir. 2020 yılının hemen başlarında milletçe yaşadığımız depremler ve ardından küresel düzeyde şu anda yaşamakta olduğumuz Coronavirüs diye adlandırılan salgın hastalık, bu tür soru ve sorunları yeniden gündeme getirmiştir.

İslam dininin bu olaylar karşısındaki bakış açısını belirlemeye çalışırsak, konunun iki boyutta ele alınması gerektiğini düşünüyoruz. Birincisi “doğal afet” olarak adlandırdığımız bu olayların ilahi boyutu, ikincisi de insani boyutudur. Bir soru formunda dile getirecek olursak, deprem, sel, salgın hastalık gibi doğal olaylar acaba Allah’ın takdiri midir? Eğer Allah’ın takdiri ise, bu olayların hikmetleri neler olabilir? İkincisi bu olayların felakete dönüşmesinde insanın yapıp ettiklerinin etkisi var mıdır?

Doğal afetlerin yol açtığı zararları önlemek için başvurulması gereken tedbirler ve bize düşen dini sorumluluklar nelerdir?

1. Doğal Afetlerin Takdir Boyutu

İslam inancına göre evren tesadüflerle kendiliğinden meydana gelmiş bir yapı değildir. Evrende gördüğümüz her olay bir yaratıcının eseridir; O'nun sonsuz ilim ve kudretiyle meydana gelmiştir. Kur'an-ı Kerim'de "Gaybın anahtarları yalnızca O'nun katındadır. Onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı da bilir. Hiçbir yaprak düşmez ki onu bilmesin. Yerin karanlıklarında da hiçbir tane, hiçbir yaş, hiçbir kuru şey yoktur ki apaçık bir kitapta (Allah'ın bilgisi dâhilinde) olmasın."¹ buyrulur. Dolayısıyla bütün kâinatı yaratan, düzenleyen ve yöneten Allah'tır. Bu bağlamda dünyada meydana gelen bela ve musibetler de elbette Allah'ın takdiriyle meydana gelir. Nitekim bu durum "Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet başa gelmez."² ayetinde açıkça belirtilir. "De ki: "Bizim başımıza ancak, Allah'ın bizim için yazdığı şeyler gelir. O bizim yardımcımızdır. Öyleyse müminler, yalnız Allah'a güvensinler."³, ayetinde bu tür hadiselerin ilahi bir yazgı, takdir ve izin olmadan meydana gelmeyeceğini bildirmektedir.

Ancak burada takdir, yazgı ve izin meselesini doğru anlamak gerekir. Kanaatimizce Allah'ın takdiri, yazgısı ve izni yüce Allah'ın bütün doğal süreçleri belli bir ölçü ve nizam üzere sebepler dairesinde yaratmasını ifade etmektedir. İşte doğal olayların, takdir ve kaderle ilgisi buradadır. Nitekim "Gerçekten biz, her şeyi bir kaderle yarattık"⁴ ayetini bu çerçevede anlamak gerekir. Arapça'da kader kelimesi, "gücü yetmek, planlamak, ölçü ile yapmak, bir şeyin şeklini ve niteliğini belirlemek, kıymetini bilmek" gibi manalara gelir. İstılahta "Allah'ın bütün nesne ve olayları ezeli ilmiyle bilip belirlemesi" diye tarif edilir.⁵ Bu durumda deprem, yağmur, sel, şimşek, yangın, hastalık gibi doğal olayların kitapta yazılı olması demek, Allah'ın bilgisi dâhilinde ve O'nun doğaya koyduğu sebepler ve ölçülerle gerçekleşmesi demektir.

1 En'âm, 6:59

2 Teğâbun, 64:11

3 Tevbe, 9:50

4 Kamer, 54:49

5 Yusuf Şevki Yavuz, "Kader", TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/kader> (11.05.2020).

Tedbir alınmadığında bazen doğal afete dönüşen bu hadiselerde acaba ne gibi ilahi hikmetler olabilir? Allah bu olayları, insanları imtihan etmek için mi, ibret almaları için mi yoksa cezalandırmak için mi yaratmaktadır?

1.1. Doğal Olaylar Tabiattaki Denge ve Düzeni Sağlamaktır

Kâinat aklımızı zorlayan bir genişliğe sahiptir. İçerisinde binlerce galaksi, milyonlarca yıldız bulunmaktadır. İnsanoğlu ancak içinde yaşadığımız dünya ve etrafındaki yıldızlar hakkında kısmi bilgiler elde edebilmektedir. Ancak bu bilgileri değerlendirerek bazı sonuçlar çıkarabiliriz. Bu bilgilerimizden hareket ettiğimizde varlık âlemindeki her tabii olay ve olgunun doğal dengenin sağlanmasına hizmet eden hassas ölçüler çerçevesinde geliştiğini görürüz. Başka bir ifadeyle doğadaki her olay, tabii nizam ve hayatın devamına hizmet edecek şekilde yaratılmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim evrendeki varlıkların belli bir düzen ve nizam ile hareket ettiğini, bir denge ve düzene sahip olduğunu haber vermektedir: *"Güneş ve ay bir hesaba göre hareket etmektedir. Otlar ve ağaçlar (Allah'a) boyun eğler. O ki, göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde haddi aşmayın."*⁶ *"Allah yeri canlılar için uygun bir yaşam alanı kaldı"*⁷ Dolayısıyla bu âyetler dikkate alındığında tabiatta meydana gelen doğal olayları, yerin ve göğün düzenine hizmet eden hadiseler olarak görmek daha doğru olacaktır. Bu doğal dengeyi daha geniş bir şekilde beyan eden şu âyetleri inceleyelim:

*"Biz, yeryüzünü bir döşek, dağları da birer kazık yapmadık mı? Sizleri eşler halinde yarattık. Uykunuzu bir dinlenme kıldık. Geceyi bir elbise yaptık. Gündüzü de geçimi temin zamanı kıldık. Üstünüze yedi sağlam gök bina ettik. Alev alev yanan aydınlatıcı ve ısıtıcı bir kandil yarattık. Taneler, bitkiler, sarmaş dolaş bahçeler çıkaralım diye yağmur yüklü yoğun bulutlardan şarıl şarıl yağmur yağdırdık."*⁸

Bu verilere göre, tabiatta meydana gelen her bir doğal olay, canlılar için uygun yaşama şartlarını sağlayan ekolojik dengenin birer parçasıdır. Öyle ise meydana gelen deprem, rüzgâr, sel, yangın, şimşek, kasırga gibi olayların özellikle ibret, imtihan ve ceza olarak yaratıldıklarını düşünmek doğru değildir. Elbette işin imtihan ve ibret boyutu vardır. Zararlı gibi algıladığımız varlıkların yok olmasıyla doğal denge ve düzenin kaybolduğu

⁶ Rahmân, 55:4-7

⁷ Rahmân, 55:10

⁸ Nebe, 78:6-16

görülmektedir. Gülün dikenini nasıl gülü muhafaza ediyorsa, felaket gibi algılanan doğal süreçler de aslında bu kâinatın düzeninin sağlanmasına hizmet ediyor. Deprem, sel, şimşek, kasırga vs. gibi doğal olaylar da aynı dengeye hizmet etmektedir. Ancak tedbir alınmadığında bazen insana zarar veren bu olaylar karşısında takınacağımız tutumlar elbette bizim için birer imtihandır.

1.2. Doğal Olaylar Karşısında Alınan Tutumlar İmtihandır

Yüce Allah'ın tabiata koymuş olduğu ölçüler içerisinde meydana gelen doğal hadiseler karşısında takınacağımız tavır aynı zamanda bir imtihandır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu açık bir şekilde dile getirilmiştir: *"Andolsun ki biz, sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele."*⁹ Dolayısıyla burada imtihan, zorluklara sabır gösterip göstermeyeceğimizle alakalıdır.

Geleneğimizde bu imtihan süreci, tek tek her insanın malına, mülküne, canına, ekinine, arazisine ölüm ve afetler getirerek, kaderlerine nelerle sınanacağına ilişkin bir alın yazısı olarak anlaşılır. Bize göre bu imtihan süreci böyle bir alın yazısı olarak değil, yüce Allah'ın hayatın içerisine koymuş olduğu genel işleyiş düzeni içerisinde meydana gelmektedir. İnsan yaşamı boyunca zaten bu zorluk ve sıkıntılarla karşılaşmaktadır. İnsan doğumundan ölümüne kadar doğal olarak yağmur, fırtına, sel, şimşek, deprem, hastalık ve ölüm gibi hadiselerle karşı karşıya gelmektedir. Dolayısıyla imtihan aslında tek tek olayların alınımıza kader olarak yazılması değil, doğumdan ölüme kadar devam eden hayat sürecinde bu tür hadiselerle karşılaştığımızda aldığımız tutumdur. Nitekim yüce Allah *"O, hanginizin daha güzel amel yapacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratandır."*¹⁰ buyurmak suretiyle imtihanın doğumdan ölüme kadar devam eden bir süreç olduğunu beyan etmiştir.

İmtihanın hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu gösteren başka bir şey de sadece bela ve musibetlerin değil aynı zamanda nimetlerin de birer imtihan olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de *"Her nefis ölümü tadacaktır. Sizi bir imtihan olarak hayır ile de şer ile de deniyoruz. Sonunda bize döndürüleceksiniz"*¹¹ buyrulur. Denemenin amaç ve vasıtasına işaret eden bir ayette *"O, sizi yeryüzünün halifeleri yaptı ve bazınızı bazınızdan derecelerle üstün*

⁹ Bakara, 2:155

¹⁰ Mülk, 67:2

¹¹ Enbiyâ, 21:35

kıldı, bunun amacı ise sizi, size verdiği şeylerle imtihan etmektir.”¹² buyurulmaktadır. Dolayısıyla hayat ve ölüm süreci içerisinde imtihanın araçları çeşitli şekillerde değişebilmektedir. Bu demene fakirlik, zenginlik, hastalık, sağlık, gençlik, yetişkinlik gibi durumlarla olabileceği gibi yüce Allah’ın birtakım nimetler vererek kulunu bunlara karşı şükredip etmeyeceğini denemesi şeklinde de olabilir.¹³ Hz. Peygamber “Mü’minin durumu gıpta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece müminde vardır: Sevinecek olsa, şükreder; bu onun için hayır olur. Başına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur.”¹⁴ Demek suretiyle imtihanı başarmanın anahtarı olan sabır ve şükür kavramlarına işaret etmiştir ki bu kavramlar aynı zamanda alınması gereken ibretlere işaret etmektedir.

1.3. Doğal Olaylardan İbret Alınmalıdır

Hayatın içerisinde karşılaştığımız her olay bizim için birer imtihan olduğu kadar aynı zamanda ibret alınması gereken olaylardır. Bize hizmet etmek üzere hazırlanmış ve emrimize sunulmuş olan bu kâinattaki doğal süreçlerden çıkarmamız gereken çok önemli dersler vardır. O sebeple Kur’an çoğu zaman bu tür doğal olayları Allah’ın âyeti olarak isimlendirmiştir. Kur’an ayeti nasıl ki bizlere Allah’ın mesajını iletiyorsa tabiattaki ayetler de aynı şekilde bize birtakım dersler vermelidir. Nitekim bu husus Kur’an-ı Kerim’de şöyle beyan edilmiştir:

*“Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah’ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için âyetler (deliller) vardır.”*¹⁵

Dolayısıyla ister nimet, isterse zorluk olarak karşımıza çıksın, bütün doğal olaylardan çıkarmamız gereken ilk ders, böylesine hassas ölçüler içerisinde yaratılmış varlık düzeninin bir yaratıcı ve yönetici olmadan var olamayacağı sonucunu çıkarmaktır. Akıl bu ayetler üzerinde

¹² En’âm, 6/165

¹³ Ebû Mansûr el-Mâturîdî, *Te’vilâtü'l-Kur’ân (I-XVII)*, thk. Murtaza Bedir, Mizan Yay., İstanbul 2008, V/271

¹⁴ Müslim, Zühd 64

¹⁵ Bakara, 2:164

düşündüğünde bize bu konuda yol gösterir. İmam Mâturîdî'ye göre, tabiatta gözlenebilen her şeyde mutlaka akıllara hayret verici bir hikmet ve sanatkârane bir şekilde yaratıcısına bir işaret bulunmaktadır.¹⁶ Faydalı ve zararlı olma bakımından farklı olsalar da yüce Allah; yaratılmışları kendi varlığına, birliğine ve hikmetine; onları yöneten ve bilen olduğuna delâlet etmesi bakımından evreni tek bir cevher gibi yaratmıştır.¹⁷

Yüce Allah'ın yarattığı tabiat olaylarından çıkarmamız gereken ikinci bir ibret de bu varlık âleminde bize ulaşan nimetlerin sahibine teşekkür etmektir. Zira nimete teşekkür aklen vaciptir. Bize iyiliği dokunan kimselelere teşekkür etmediğimizde ayıplanırız. Bunun gibi tabiat yoluyla Allah'ın bize ulaştırdığı nimetlere karşı O'na şükran borcumuzu hatırlamamız gerekir. Şükür geniş bir kavramdır elbette. Allah'a karşı yapmamız gereken ibadetleri yerine getirmek, emir ve yasaklarına uymak ve bize verilen nimetleri ihtiyaç sahipleriyle paylaşmak, canlılara ve insanlara iyilik yapmak gibi şükürün değişik boyutları vardır. Kur'an-ı Kerim verilen nimetlerden alınması gereken ibretin Allah'a şükretmek boyutunu şu şekilde beyan etmektedir:

*"O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da O'nun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullanan bir millet için ibretler vardır. Sizin için yeryüzünde çeşitli renk ve biçimlerle yarattığı şeyleri de sizin hizmetinize verdi. Öğüt alan bir toplum için bunda ibretler vardır. O, taze et yemeniz ve takınacağınız süs eşyası çıkarmanız için denizi sizin hizmetinize verendir. Gemilerin orada suyu yara yara gittiğini görürsün. (Bütün bunlar) onun lütfundan nasip aramanız ve şükretmeniz içindir."*¹⁸

Buna karşılık doğal olaylardan çoğunlukla ihmal ve tedbirsizlikten uğradığımız zarar ve zorluklar karşısında çıkarmamız gereken dersler de mevcuttur. Bir kere bu tür afetlerin aynı zamanda birer imtihan olduğunu, bu durum karşısında öncelikle bütün tedbirlerimiz aldıktan sonra sabretmek ve Allah'a tevekkül etmek gerektiğini düşünmemiz gerekir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de açlık, korku, mal ve can kaybı gibi durumlarla karşılaştığımızda bunlara karşı "*sabredenleri müjdele*"¹⁹ denilmek suretiyle sabretmemin gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Bu ifadelerin

¹⁶ Mâturîdî, *Kitâbu't-Tevhîd*, thk. Fethullah Huleyf, İstanbul 1979, s.18

¹⁷ Mâturîdî, *Kitâbu't-Tevhîd*, s.109-110.

¹⁸ Nahl, 16:14

¹⁹ Bakara, 2:155

devamında yer alan âyette: *"Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler"*²⁰ buyrulur. Dolayısıyla uğradığımız musibetlerden dünyanın faniliği ve asıl kalıcı yerin ahiret yurdu olduğunu hatırlamak gibi daha derin anlamlar çıkarmamız gerekir. O halde insan doğal afetler karşısında acizliğini ve her şeyin sahibi olan yüce Allah'ı hatırlamalıdır. O'na yönelmeli, O'nu yüceltmeli, tevbe ve dua gibi benliği arındıran işler yapmalıdır. Bu açıdan bakıldığında bela ve zorlukların aynı zamanda insanı eğiten ve olgunlaştıran bir yönü olduğu görülür.

1.4. Doğal Olaylar Allah'ın Cezalandırması Değildir

Yukarıdan beri açıkladığımız ayetler tabii sistemin aslında bütün canlılara ve özellikle insana hizmet etmek üzere yaratıldığını göstermektedir. Hatta öyle ki Mülk suresinde: *"O, yedi göğü tabaka tabaka yarattır. Rahmân'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak! Hiçbir çatlak (ve düzensizlik) görüyor musun?"*²¹ denilmek suretiyle tabii düzenin ne kadar mükemmel olduğuna işaret edilmiştir. Bu yüzden Gazzâlî gibi bazı âlimlerimiz şu an içinde yaşadığımız evrenden daha mükemmelinin mümkün olmadığını söylemiştir. Ancak mükemmellik görecelidir. Buradaki mükemmellik kanaatimizce amacına uygunluk açısından evrenin en iyi durumda yaratılması demektir. Yoksa asla orada bir bozulma olmayacak manasına gelmez. Zira insanların yaptıkları yanlışlardan dolayı evrende bazı bozulmalar olmaktadır. Kur'an-ı Kerim bu durumu şu şekilde açıklamıştır:

*"İnsanların kendi işledikleri sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı sonuçlarını onlara tattıracaktır."*²² Dolayısıyla insanlar bu hataların karşılığını, yine Allah'ın tabiat düzeni içerisine koyduğu sebepler aracılığıyla almaktadır. Nitekim insanlık daha çok haz ve kazanç uğruna tabiatı ölçüsüzce tüketmektedir. Ormanları yok etmektedir, havayı ve denizi kirletmektedir. Sanayi atıkları ve havaya salınan zararlı gazlar yüzünden dünyayı korumak üzere yaratılan ozon tabakası delinmektedir. Bunların sonucu olarak da küresel ısınma ve iklim değişiklikleri, buzulların erimesi gibi olaylarla karşı karşıya gelinmektedir. Japonya'ya atılan atom bombası ve Çernobil'de meydana gelen nükleer

²⁰ Bakara, 2:156

²¹ Mülk, 67:3

²² Rum, 30:41

patlama sonucunda binlerce ölüm ve sakat doğumlar meydana gelmiştir. İnsana hizmet etmek üzere yaratılan doğanın kötü kullanımından doğan bu kötü sonuçları Allah'ın cezası olarak değerlendirmek doğru değildir. Aynı şekilde temizlik şartlarına uymamaktan ve tedbirsiz davranmaktan insanlar bugün yaşadığımız bazı salgın hastalıklara maruz kalabilmektedir. Bunlar insanın ahlaki ilkeleri göz ardı ederek doğayı ölçsüzce tüketmesinden meydana gelen bozulmalardır ve denildiği gibi insan bunların zararlı sonuçlarıyla karşılaşmaktadır.

Elbette Kur'an-ı Kerim'de geçmiş kavimlerden bazılarında tufan, çekirge, deprem, sel, taş yağmuru, çılgınlık ve yerin dibine geçirilmek gibi bazı cezaların verildiği malumdur.²³ Ancak dikkatle incelendiğinde bu tür cezalar, söz konusu toplumların, defalarca uyarılmalarına rağmen Allah'a karşı adeta meydan okumaları ve ahlaki bakımdan ıslahı mümkün olmayan bir sapkınlık göstermeleri sonucunda uğradıkları cezalar olduğu görülür. Ayrıca bu tür cezalar peygamberlik dönemlerinde vuku bulmuş olaylardır. Bu cezaları tabiatın genel geçer bir ilke, ilahi bir kanun gibi algılamak doğru değildir. Zira kullarını cezalandırmak için adeta fırsat gözleyen bir Allah tasavvuru dinimize uygun değildir. Allah bütün kâinatı kulları için yaratmıştır. Kur'an-ı Kerim'de ilâhî rahmetin her şeyi kuşattığı, Cenâb-ı Hakk'ın, rahmeti kendisine "farz kıldığı" (merhameti ilke edindiği) belirtilmiştir.²⁴ Bir kutsî hadiste, "Benim rahmetim gazabımı aşmıştır" buyrulmuştur.²⁵

Allah bu dünyada azap etmez demiyoruz elbette. Bunun garantisini vermek mümkün değildir. Her şey Allah'ın iradesindedir. Lakin bu dünya genel manada zorluk ve kolaylıkla denenme yeri, ahiret ise mükâfat ve ceza yeri olarak tayin edilmiştir. Yukarıdan beri sayılan ilahi beyanlardan anlaşıldığına göre, bu dünyanın düzeni imtihan şartlarının sağlanması için kurulmuştur. O sebeple deprem, sel, şimşek, gök gürültüsü, salgın hastalık gibi olayları her gördüğümüzde bunları Allah'ın cezası olarak anlamak doğru değildir. Bunları tabiatın işleyişine hizmet eden doğal süreçler olarak anlamak daha doğru olur.

2. Doğal Afetlerde Tedbir ve Sorumluluk

İslam dini bela ve musibetler karşısında insana bazı sorumluluklar yüklemiştir. Kur'an-ı Kerim öncelikle canı korumak ve sağlıklı yaşam

²³ Bakara, 2:55; Araf, 7:133; İsrâ, 17:68; Ankebut, 29:40; Hud, 11: 67

²⁴ A'râf, 7:156; Mü'min, 40:7; En'âm, 6:12

²⁵ Buhârî, Bed'ü'l-halk, 1

şartlarına riayet etmek gerektiğini beyan etmiştir. Dinimiz, “*Kim bir cana kıyarsa veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın bir insanı öldürürse âdeta bütün insanları öldürmüş gibi olur; kim de bir insanı yaşatırsa o bütün insanları yaşatmış gibi olur*”²⁶ beyanı ile canı korumanın ve yaşam hakkına riayet etmenin önemini açıkça ortaya koymuştur. Yine birçok âyette, “*Allah’ın saygın kıldığı canı katletmeyin*” denilerek²⁷ cana zarar vermenin İslâm dininde büyük günah olduğu açıklanmıştır.

İslam dini insan hayatını koruyan şartların oluşturulmasını ve sağlığa zarar veren şeylere karşı tedbir alınmasını emreder. İlk inen ayetlerdeki “*Elbiseni temiz tut, günahlardan uzak dur!*”²⁸ hitabı peygamberimizin şahsında bütün Müslümanların temizliğe dikkat etmesini öngörmüştür. Yine takva üzerine tesis edilmiş meşitler hakkında “*orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz onları sever*”²⁹ buyurulması İslam’ın maddi ve manevi temizliğe verdiği önemi gösterir. Bunun yanında ibadetlerde ön koşul olarak gusül ve abdest gibi temizlik şartlarının konulması, dış temizliği, traş olma ve tırnakların kesilmesi hususların emredilmesi aynı şekilde İslam’da temizliğe verilen öneme işaret eder. Hz. Peygamber “*Temizlik imanın yarısıdır*”³⁰ buyurarak temizliği adeta iman gereği olan bir aksiyon olarak belirtmiştir.

Kur’an-ı Kerim “*Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız*”³¹ ayetiyle insan sağlığını tehlikeye sokan davranışlardan uzak durulmasını ister. Bu anlamda Hz. Peygamber de zorluk, bela ve musibetler karşısında insanları tedbirli davranmaya çağırmıştır. O, veba salgını bulunan yere girilmemesini, veba bulunan yerdekilerin de oradan çıkmamasını tavsiye ederek adeta bugün modern anlamdaki karantınayı o devirde uygulamıştır. Bir hadisinde, “*Allah güzeldir, güzelliği sever; temizdir, temizliği sever*”³² dedikten sonra çevrenin temiz tutulmasını emretmiştir. Öte yandan ortak kullanım alanları ve çevrenin temizliği konusunda duyarlı olan Resûl-i Ekrem yolların, insanların oturduğu, gezip dolaştığı yerlerin temiz tutulmasını istemiştir.³³

²⁶ Mâide 5/32

²⁷ En’âm 6/151; el-İsrâ 17/33.

²⁸ Müddessir, 74:4-5

²⁹ Tevbe, 9:108

³⁰ Müsned, V, 342-344; Dârimî, Vuđû, 2; Müslim, Tahâret:1

³¹ Bakara, 2:195

³² Tirmizî, Edeb, 41

³³ Mustafa Çağrıncı, “Temizlik”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/temizlik> (08.05.2020).

Hız. Peygamber afetler karşısında kadere sığınmayı ve onu bahane göstermeyi doğru bulmamış, aksine tedbir almayı tavsiye etmiştir. Nakledildiğine göre Allah elçisine: “Tedavi için kullandığımız ilaçlar, şifa isteğiyle okunan dualar ve (düşmanlardan) korunmak için kullandığımız koruyucu şeyler hakkında ne dersiniz, bunlar Allah’ın kaderinden bir şeyi geri çevirip değiştirir mi?” diye sormuşlardı. Hız. Peygamber bu soruya: “Onlar da Allah’ın kaderindedir” diye cevap vermiştir.³⁴ Dolayısıyla Allah elçisi, hastalık ve zorluklar karşısında tedbirli olmayı tavsiye etmiştir. Hız. Peygamberin “Devemi bağladıktan sonra mı tevekkül edeyim yoksa bağlamadan mı?” diye soran bir arkadaşına, “Önce bağla, sonra tevekkül et” yolundaki cevabı³⁵ ilgili kaynaklarda tevekkülünden önce tedbir almanın gerekliliğine delil sayılmıştır.³⁶ Tevekkül, bütün tedbirleri aldıktan sonra, işlerin neticesini Allah’a havale etmektir. Ancak tevekkülün de ön şartı görüldüğü üzere tedbirdir. Bu da ilk önce yapılması gereken şeyin alınması gereken tedbirleri almak olduğunu gösterir.

Nakledildiğine göre Hız. Ömer Şam’a gitmek üzere yola çıkmıştı. “Serğ” denilen yere varınca ona Şam’da Veba hastalığı bulunduğu haberi ulaştı. Abdurrahman b. Avf Hız. Ömer’e rasûlullah’ın şöyle buyurduğunu nakletti: “Veba hastalığının herhangi bir yerde bulunduğunu işittiğiniz zaman, oraya gitmeyin. Bulduğunuz yerde meydana geldiğinde ise, ondan kaçmak için oradan çıkmayın.” Bunun üzerine Hız. Ömer insanlara şöyle seslendi: “Ben sabahleyin bineğime binerek Medine’ye dönüyorum.” Bu kararla sabahlayınca Ebu Ubeyde b. Cerrah ona şöyle dedi: “Allah’ın kaderinden kaçmak için mi dönüyorsunuz?” Bunun üzerine Hız. Ömer şöyle dedi: “Evet Allah’ın kaderinden yine O’nun kaderine kaçıyoruz.”³⁷

O halde Hız. Peygamber ve onun seçkin arkadaşlarından olan Hız. Ömer konuyu çok güzel bir şekilde değerlendirerek afetler karşısında mutlaka öncelikle tedbir alınması gerektiğini telkin etmişlerdir. Yukarıda belirtildiği gibi insan elinden gelenleri yaptıktan sonra sabır göstermeli, hayatın anlamına dair düşünmeli, ibret almalı, yüce Allah’a dua ve niyazda bulunarak benliğini arındırmalıdır.

³⁴ Tirmizî, Tıp, 21, IV, 399-400; İbn Mâce, Tıp, 1, II, 1137

³⁵ Tirmizî, Kıyâme, 60

³⁶ Mustafa Çağrı, “Tevekkül”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tevekkul#1> (09.05.2020).

³⁷ Buhârî, Tıp, 30; Müslim, Selâm, 98-100; Ayrıca bkz. Muhammed Ebû Zehrâ, *Mezhebler Tarihi*, trc. Hasan Karakaya-Kerim Aytekin, Hisar Yay. İstanbul 1983, s.121

Sonuç

İnsanın hayat boyunca edindiği tecrübeler, bilim adamlarının tabiat hakkındaki araştırmaları ve Kur'ân-ı Kerim'in açıklamaları doğrultusunda denebilir ki tabiat canlıların yaşam koşullarını sağlamak üzere akılları hayrete düşüren bir nizam ve ölçü ile yaratılmış varlıklar bütünüdür. Yüce Allah tabiatı zıtlıklar içerisinde yaratmıştır. Yaşam içerisinde, acı ile tatlı, aydınlık ile karanlık, zorluk ile kolaylık, güzellik ile çirkinlik iç içedir. Tabiattaki bütün olaylar, aynı zamanda yaratıcısına işaret eden ayetlerdir.

İnsanların tasarrufuna açık olan doğayı ölçsüzce kullanmaktan, havayı, toprağı, ormanı kirletmekten, salınan zararlı gazlardan etkilenen bu doğal düzen bazen zarar olarak insana dönüş yapmaktadır. Bazen de tedbirsizlik yüzünden felakete dönüşen deprem, yağmur, sel, şimşek, fırtına gibi doğal olaylardan insanlar zarar görebilmektedirler. Bu olaylar karşısında yapılması gereken ise, öncelikle sabretmek, dünyanın geçiciliğini hatırlamak, kâinatın sahibi olan yüce Allah'a yönelmek ve O'na dua etmektir.

İnancımıza göre evrendeki her şeyi yaratan, gerek doğrudan gerekse koyduğu yasalar aracılığıyla yöneten Allah'tır. O sebeple Allah'ın ilmi, iradesi, takdiri ve rızası olmadan hiçbir şey meydana gelmez. Afet diye adlandırdığımız fakat aslında tabiatın işleyişi içerisinde lüzumlu olan deprem, sel, şimşek gibi doğal olaylar karşısında aldığımız tavırlar bizim için imtihandır. Elbette bunlardan çıkarılması gereken dersler de vardır. Fakat bu olayları özellikle Allah'ın cezalandırması olarak değerlendirmenin doğru olmadığını düşünüyoruz. Geçmiş kavimlerin bazı doğal olaylarla cezalandırıldığı bilinmektedir. Lakin bu cezalandırmalar peygamberlik dönemlerine has özel olaylardır. Genel bir ilke olarak değerlendirmek doğru değildir. Diğer taraftan dinimiz doğal afetler karşısında insan sağlığını korumayı, cana ve mala zarar veren şeylere karşı tedbir almayı, muhtaçlara yardım etmek gibi ahlaki sorumluluklarımızı yerine getirmeyi emir ve tavsiye etmiştir.